

Dat ei ina opposiziun politica el cantun Grischun? : Emprova d' ina analisa

Autor(en): **Bundi, Martin**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)**

Band (Jahr): **58 (1973)**

Heft 1

PDF erstellt am: **27.09.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-882058>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Dat ei ina opposiziun politica el cantun Grischun?

Emprova d'ina analisa
da Martin Bundi

En num dil Seminari politic per la giuventetgna sursilvana ha Donat Cadruvi presentau igl onn 1971 a 34 persunas grischunas dalla politica ni scienza parentada la damonda partenent l'existenza d'ina opposiziun politica en nies cantun. Precisond sia questiu, vuleva el saver duman-dond el cass positiv, da tgei che quella opposiziun consisti e co ella s'ex-primi en la pratica politica. El cass negativ ha el dumandau, tgei che quel-la munconza significheschi per la veta politica dil Grischun. Quendischi rispostas ein vegnidas inoltradas, quei che munta a 44%. Igl autur dalla analisa presenta constatescha en siu referat dil schaner 1972 avon il Se-minari politic a Glion, il qual el publichescha en versiun scursanida, ina gronda malsegirtad dalla glieud cumpigliada en vesta alla questiu d'ina opposiziun politica el Grischun.

1. Tgei ei opposiziun en nossas relaziuns?

Opposiziun el cantun Grischun exista buca sco organisaziun politica in-stituziunalisada (silpli tier la pintga gruppa dalla «Rezia progressiva» che tracta denton buca ils temas decisivs e che ha negin eco el pievel), buca sco opposiziun d'ina partida encunter la regenza, en la quala ella ei buca representada, ni cun l'intenziun da derscher quella regenza. La raschun ei en emprema lingia che las quater partidas politicas ein representadas en la regenza, ch'ils Independents («Landesring») funcziuneschan mo ei-fer cunfins regiunals e ch'ina gruppa da giuvens contonscha buca igl ef-fect necessari el lad. Il Grischun munta en quei grau negina excepziun, essend che la situaziun ei era sin palancau svizzer la medema: il sistem d'opposiziun organisada sco en la Gronda Bretagna, els Stadis Uni dalla America ni en la Republica federala tudestga secumporta tier nus strusch cun ils usits da nossa democrazia (directa) da referendum.

Ei quella munconza da disavantatg? Fuss ina tala opposiziun desidera-da? – Quei vegn snegau en general, perquei ch'ins sto reger ella demo-crazia directa en fetg stretg contact cul pievel. Aschia sa ina posiziun

cuntraria a quella dalla regenza era vegnir defendida en ina votaziun ed alla finfinala haver success, senza che la regenza ni in commember da quella stuessi abdicar. Ei dat buca la damonda da confidanza tier ina votaziun negativa. L'absenza d'ina opposiziun principiala organisada, ferm accentuada, ei era d'attribuir al fatg ch'ins ei da principi d'accord cun l'organisaziun politica ed economica presenta e ch'ins giavischa e vesa en tut priu strusch in meglier uorden che sepurschess sco alternativa. Quei davos meini vegn denton buca sustenius generalmein. In exponent dalla generaziun giuvna manegia che la democrazia da referendum seigi buca capavla da porscher veras alternativas, nossa veta statala semovi memia fetg da moda unidimensiunala, ins emprovi e secuntenti memia spert cun l'emprema sligiazion che sepresenti. Ei vegn era fatg attent che la munconza d'ina opposiziun organisada meini tgunsch a cumpromiss politics, a marschadetgna ella veta politica, ad in parlament mo memia fideivels alla regenza. Essend che la politica materiala stetti denton tier nus pli el center che postulats dogmatics e che la responsablada dalla regenza seigi dividida, dalla quala era il parlament separticipeschi, seigi la munconza d'ina opposiziun organisada negin disavantatg.

Fuormas d'opposiziun en nossas relaziuns

Enstagl dalla opposiziun organisada classica sco instituziun dat ei el cantun Grischun diversas autras fuormas opposiziunalas. Ellas san semanifestar sco posiziun cuntraria al secuntener general ni special dil stadi. Ellas ein savens drizzadas encunter certas decisiuns ni posiziuns dalla regenza (inclusiv l'administraziun) ni dil parlament. Sco «cunterposiziun» representan ellas entras lur patertgar critic aschidagir il sal ella truscha politica. Ellas ein pil pli organisadas duront in temps actual cunfinau. Las rispostas inoltradas numnan las sequentas fuormas:

a) Il relativ grond diember da *votants che vuschan «na»* a caschun da votaziuns en sesez strusch dispoteivlas. Quel sa vegnir numnaus *l'opposiziun silenziosa*. Ella semuossa fermamein en Surselva (specialmein ella Cadi) ed en Purtenza en in diember da rodond 2500 tochen 3000 vuschs. Ei setracta da glieud che gi cronicamein na, d'ina opposiziun latent encunter las autoritads politics. Cheu s'exprima in malesser, grevs d'eruir, ina opposiziun buca gest fritgeivla, plitost destructiva: la tendenza da refusar tut quei che vegn da Cuera. Ins giudichescha buca tenor criteris objectivs. Quei selai constatar fetg bein en la votaziun partenent la lescha da

representanza ch'il Cumin dalla Cadi ha fiers per exempel l'emprema gada, malgrad ch'el stueva quintar en cass d'in resultat negativ da piarder in deputau el Cussegl grond. Ins ha pia decidu en quei cass encunter ils agens interess. Quella opposiziun ei buca organisada, aschia che negin interlocutur ei avon maun e ch'ils motivs per igl agir ein buca d'eruir claramain. Quei svilup ch'ei s'augmentaus ils davos onns ei prigus e sa alla liunga impedir tutta lavur constructiva ella democrazia directa.

b) *Opposiziun da gruppaziuns diversas en votaziuns* (damondas materials) *ed elecziuns* (candidats). Quei ei probabel la fuorma la pli frequenta d'opposiziun politica el Grischun. Ella remplazza en in cert senn il referendum facultativ – nus havein sil plaun cantunal il referendum obligatori, aschidagir instituzionalisau. Il referendum facultativ ha denton adina character opposizional – en quei senn ch'igl ei pusseivel a singulas gruppas, che cumpeglian beinduras adherents da diversas partidas, dad influenzer il meini dil pievel taluisa, ch'el fiera il sboz da lescha ni schiglioc in project dil stadi ella votaziun. Sco exempels figureschan cheu la refusaziun dalla lescha da vischnauncas 1967, dil dretg da votar dallas femnas 1968, dalla lescha sur dalla finanziaziun dallas vias 1970 e dalla lescha da scola 1971; plinavon la malcontentientscha el pievel arisguard nominaziuns dallas partidas per candidats ella regenza, aschia igl onn 1968 e 1971, nominaziuns che han caschunau nuncapientscha e malsegirtad en las retschas dils votants, ils quals han cheutras survegniu l'impressiun da buca assister a veras elecziuns ed ein savens restai fetg passivs. Ei setracta cheu bunamein adina d'ina opposiziun dil davos mument. Ella operescha pli u meins organisada, ina ga en fuorma d'in comite d'acziun declarau, ina autra gada sco gremi anonim. Alla testa stattan per part persunas ch'ei buca arrivadas agl intent el parlament ni lu era glieud buca ligiada vid uffecis politics. En gl'emprem cass, nua che interess persunals san giugar ina gronda rolla, selai il cerchel tener stretgs, e sut circumstanziass vegnan summas considerablas mobilisadas per refusar il project. El secund cass sto il comite disponer d'ina basa pli lada d'adherents en la pulaziun; ed essend ch'el defenda plitost in meini d'ina part dil pievel che sa buca sefar udir schi tgunsch, sto el recaltgar stentusamein ils mieds per il cumbat da votaziun.

Quella sort d'opposiziun sefa udir el Grischun principalmein en la pressa e lu era cun fegls sgulonts e placats. Siu effect tras radio e televisiun ei plitost pigns ed era limitaues. Deplorablamein san ins buca valetar las ideas da quella opposiziun – igl ei memia tard persuenter – aschia ch'ei resta negina autra alternativa che da refusar il project.

c) *Opposiziun da singulas persunas* – Ei selai buca constatar adina, con-danavon che gruppas entiras da persunas ein participadas alla opposi-ziun descretta sura, ni con lunsch igl engaschament d'in singul ei primar-mein effectivs. En mintga cass drova ei per tutta opposiziun l'iniziativa e l'energia da singulas persunas. Singuls sco portaders dalla acziun d'ina opposiziun, schibein en votaziuns sco era en elecziuns, ein u immens idealists ni interessai fermamein agl object ni alla persuna en questiu. Essend che quels singuls stattan pil pli dil tut ella anonimitad, reussescha ei per part strusch d'eruir ils vers motivs da lur agir.

Tier quei agir opposiziunal da singuls s'auda era la «cunterposiziun» da singuls parlamentaris el Cussegl grond – co ei stat en quei grau ella re-genza ei in misteri – sco era da singuls funcziunaris ella administraziun. Da pliras varts vegn accentuau ch'il menaschi parlamentar seigi oz onz tievis, pauc dynamics. Singuls opponents vegnien buca pri serius da lur adversaris ed era buca dalla regenza. Il medem sefa era valer en l'admini-straziun, nua che bunas ideas da funcziunaris specialisai anflan buca udi-da tier lur caus. Denton meinan perseveronza ed exponer repetidamein il meini, specialmein en cumissiuns, tuttina ad in cert success. Aschia con-tribuescha era l'opposiziun en l'administraziun a realisar projects pli ma-dirai.

d) *Opposiziun en las partidas politicas* – L'organisaziun democratica da nossas partidas politicas lubescha a mintga commember da prender ina posiziun cuntraria. Quella opposiziun ei mintgaton existentia, sefa denton buca adina valer ad uras e buca adina culs mieds adattai. Mo darar lai ina partida presentar la posiziun cuntraria cun referats da rudien. Ei fuss gia-vischeivel che la generaziun giuvna fuss presenta ellas partidas, salvond il pugn da vesta dalla opposiziun ed impedend cheutras rutina e sterilitad.

e) *Opposiziun da partidas politicas* – L'experientscha muossa ch'ina «cunterposiziun» d'ina partida ei buca pusseivla alla liunga en Svizra. En nies tschentaner representava la partida socialdemocratica tochen ils 1943 en in cert senn l'opposiziun, essend (ella) buca representada en la regenza e postulond (ella) ina retscha da pretensiuns socialpoliticas aunc buca acceptadas generalmein da gliez temps. La rolla d'opposiziun giu-gava da sias uras era la partida democratica svizra, oz denton integrada egl «establishment». Dapresent semuossan ils Independents («Landes-ring») sco partida d'opposiziun sin palancau federal.

En nies cantun ein ils Independents aunc buca stabili avunda per funcziunar sco opposiziun. Las autras quater partidas ein stadas representadas ils davos nov onns ella regenza, aschia ch'ina rolla d'opposiziun era illusoria. Ins sedamonda oz, schebein la partida socialdemocratica vegli – suenter ch'ella fa daven dils 1972 buca part dalla regenza – ir ella opposiziun.

Tenor il meini dil president dalla partida socialdemocratica grischuna considerescha quella partida sesezza sco opposiziun. Ei seigi denton buca reussiu ad ella d'occupar in plaz d'opposiziun ella schientscha dalla publicitad – quei ch'ei bein strusch stau pusseivel ils davos onns senza esser opposiziun declarada! La partida socialdemocratica vegli opponer enten far veseivlas las insufficienzas e batter per ses postulats specifics. En quei cumbat seigi ella prompta da consentir a beinenqual cumpromiss raschuneivel. Ella opereschi cun mieds democratics e contonschi in success veseivel, mo limitau ella formaziun dil meini politic ed els sforzs dils deputai. Ella possi denton buca bastar dil tut al pensum d'opposiziun, seigi buca opposiziun tutpresenta, sco ei fussi giavischeivel. Che la partida socialdemocratica sappi buca ademplir sia funcziun d'opposiziun sco ei stuessi esser, seigi en emprema lingia d'attribuir al fatg ch'ella possedi negina atgna pressa el Grischun. Ella seigi dependenta per sia informaziun dalla pressa quotidiana grischuna, la quala smasi els rapports bravamein las prestaziuns da parlamentar e secziuns dils socialdemocrats. Ei constat che beinenqual project ei vegnius realisau e che beinenqual lescha ei vegnida amplificada cun postulats socials entras l'activitad da quella partida pintga, quei ch'ei la finfinala il fretg d'in operar opposizional.

II. Tgei san ins concluder ulteriurmein dallas rispostas?

Cerca la mesadad dallas rispostas inoltradas van d'accord, ein cuntentas cul funcziunar dallas fuormas oppoziziunalas descrettas sura. L'autra mesadad denton fa critica, per part ualti severa, encunter il sistem existent e sias pusseivladads d'opposiziun. Quella critica, che sa survir da beinvegnu muossavia pil futur, vulein nus presentar cheu cuortamein en concordanza cun las fuormas surallegadas:

a) *partenent l'opposiziun silenziusa dils votants* a caschun da votaziuns ed elecziuns – Quella sort d'opposiziun dil tuttafatg anonima, dalla quala

igl ei fetg grev d'eruir ils motivs pli profunds, vegn taxada per prigulusa en nossa democrazia. Per evitar quella opposiziun ni transformar ella en ina pli palpabla vegn proponiu:

- megliera informaziun dils votants sur dils projects en discussiun; tscharna pli prudenta dils candidats per elecziuns;
- dialog pli intensiv denter autoritads e pievel; discuors d'um tier um (ni dunna tier dunna), quei che seigi per motivs da temps denton grevamein realisabel;
- essend che quella sort d'opposiziun ha per part ses motivs en disillusiuns experimentadas ni en disfidonza visavi uffecis ed ufficials, stuess ina opposiziun constructiva semanifestar gia ella fasa da preparaziun dallas leschas, representond ina posiziun che va cun ina certa retenientscha vid ils projects. Opposiziun sco posiziun, buca sco organisaziun, fussi adattada da gudignar anavos la confidonza da quels che votan adina «na»;
- las gasettas stuessen sespruar da purtar pli savens la posiziun dils opposents e buca seschar cuntentar mo cun comunicaziuns schetgas che vegnan survidas dallas conferenzas da pressa tras la regenza a schurnalists etabli.

b) *partenent l'opposiziun da gruppaziuns diversas* en damondas materialas (votaziuns) e tscharnas da candidats (elecziuns) – Cheu fa la critica valer che talas gruppaziuns casualas e spontanais, enten las qualas tut haggi plaz per derscher ina lescha ni schiglioc in project dil stadi, operschien beinduras cun mieds pauc ponderai e fetg superficials. In tal agir seigi strusch da taxar per opposiziun politica el ver senn, essend ch'el seigi buca dictaus dil senn da responsabladad.

Plinavon constateschan principalmein parlamentarisch che divers projects seigien buca vegni discutai avunda el Cussegl grond. Displascheivlamein seigien ins s'endisau a quei sistem; ins fetschi bein tscheu e leu ina remarka, seigi la finfinala denton leds da serrar las tractativas per munconza da temps. Per migliurar quella situaziun vegn proponiu che las partidas politicas duessien haver la pusseivladad da prender posiziun visavi ils sbozs dallas leschas da gronda impurtonza avon che quels vegnien sutmess alla votaziun dil pievel. En principi duessi mintga project vegnir tractaus en duas sessiuns dil Cussegl grond, sco quei seigi il cass en divers auters cantuns. Cheutras vegnessi igl interess dil votant svegliaus dapli e quei en in mument, nua ch'el sappi aunc contribuir cun propostas concretas, era entras la pressa, avon ch'el stoppi sedecider definitivamein per in gie ni na.

Tenor ina ulteriura constataziun sto ina gruppia opponenta d'ozilgi esser dinamica e perseveronta, supportond in grond squetsch dalla gnarva ed unfrend bia temps e daners, sch'ella vul contonscher success. Cun pintgas excepziuns fan ils mieds da communicaziun dalla massa buca avunda atenziun d'ina pintga minoritad che representa l'opposiziun. Aschia vegn scaffiu cundiziuns differentas per promoturs ed adversaris d'in project. Quei semuossi specialmein cura che tuttas quater partidas cantunalas hagian decidiu da sustener in project.

c) *partenent l'opposiziun da singulas personas* – Opposiziun sco vusch critica en situaziuns concretas, specialmein el parlament, sto – secund il meini d'in deputau – restar expressiun da ponderaziuns independentas da personas singulas. Ina tala opposiziun sco posiziun ni tenuta, buca sco organisaziun, fussi da beneventar pli savens. Perencunter fa in auter attent ch'ei mondi grev ad ina opposiziun che hagi buca urbida el parlament e che consisti savens da singulas personas, da curreger il sbagli, commess dil parlament, pér ella votaziun. Gia s'exponer avon ina hierarchia politica etablida pretendi curascha civila, la quala maunchi meinsvart a quel che hagi ambiziuns ni enqueri in post sulegliv egl «establishment».

d) *partenent l'opposiziun en las partidas politicas* – Sin quei sector semuossa la critica aunc pli mudenta. Las partidas grischunas bastien buca a lur pensum, seigi quei en l'elecziun da lur candidats per uffecis politics ni ella discussiun d'impurtonts problems cantunals. Il sistem dallas partidas seigi beinduras memia fixs e lubeschi a singulas personas ambiziusas memia grondas pusseivladads. Savens mondi ei per gudignar posts (e buca tgaus). Visavi tals exponents seigi la partida allura senza critica per gie buca metter en prighel la sedia. Auters manegian che personas politicamein pauc profiladas dettien en il tun ella politica. Cheutras seigi ei pusseivel che politichers da format vegnien beinspert cumbatti ella atgna partida dalla roscha dils mez talentai.

Purtaders dalla veta politica vegnien denton era el futur las partidas politicas ad esser. Perquei stoppi l'observaziun e la controlla viceversa dallas partidas vegnir rinforzada. Las partidas dueigien s'organisar structuralmein da niev, aschia ch'il dialog objectiv e la formaziun fundada dil meini seigien garanti en lur miez. Cass cuntrari perdi la democrazia la dinamica e la carteivladad politica.

Dil material rimnau selai plinavon concluder che negin giavischa ina opposiziun sulettamein pervia dalla opposiziun. Ina tala fussi destructiva.

Naven dalla opposiziun tochen alla demagogia seigi mo in pign pass. Ina opposiziun organisada sco instituziun fussi per nossas relaziuns grischunas plitost ina construcziun artificiala. Finalmein vegn reteniu che opposiziun seigi buca la summa dallas vuschs refusontas.

III. Patratgs persunals sur dalla opposiziun

Sco ils patratgs ord il material inoltrau demuossan, vegnan las fuormas existentas d'opposiziun era a valer el futur per nossas relaziuns grischunas.

a) Cun la critica allegada savein nus per gronda part ir d'accord. Ei vegn a setractor da curreger beinenqual caussa tscheu e leu, da transformar in u l'auter svilup che savess daventar alla liunga prigulus per il funcziunar dalla democrazia. Ei fuss da beneventar che aschibein politichers singuls sco era las partidas politicas targessen las consequenzas ord tala critica per cheutras vivificar la veta politica en nies cantun.

b) La damonda resta, sch'ina partida pintga dueigi buca seformar sco opposiziun el cantun. Quei fuss en sesez giavischeivel. Necessary eis ei denton ch'ina partida sedeclari aviartamein sco tala e ch'ella defineschi claramain e per tutta publicitad siu program. Cheu sepresentan denton duas grondas difficultads:

aa) En ina partida aunc schi pintga ei la promptadad tier ses exponents adina puspei presenta d'entrar en cumpromiss cun las autras, da s'alliar cun ina u tschella gruppa politica, d'encurir susteniment per agens posts. Gest persunas ambiziusas vegnan strusch ad untgir da quella tactica, speran ellas tonaton da raccoltar per sesezzas bialas arbagias in bi gi. Prendan ellas part da discussiuns da podium denter pliras partidas, sestentan ellas da gie buca s'allontanar memia zun dalla tenuta dils auters participonts. Quella politica lai denton buca parer l'opposiziun carteivla, sincera, mobein pli sco frasa, ed aschia vegn ella buca prida seriusa. Ina opposiziun che secunvegn a mintga caschun cun dretg e seniester ei negina opposiziun pli.

Per evitar quei svilup stuessen ils delegai allas dietas da partida definir exactamein il secunterer opposiziunal, conform al qual ils exponents da partida havessen silsuenter d'agir, quei ch'ei puspei grev da realisar muort la gronda influenza ch'ils suprastonts ni funcziunaris exercite-

schan en ina partida. In success en quella direcziun fuss mo da spitgar d'ina opposiziun ferma avunda ella atgna partida.

bb) Ina partida pintga sco per exempel la socialdemocratica dil Grischun ha negina atgna pressa. Muort sias fleivlas resursas finanzialas – las contribuziuns da ses commembers pil pli pauc beinstonts – eis ella buca el cass da mantener ina gasetta ni in secretari permanent. Senza ina pressa cantunala va ei vess da derasar las ideas d'ina partida. La via d'informar il meini public entras gasettas d'autras direcziuns politicas semuossa sco ordvart problematica, schai ei gie cumpleinamein els mauns da quellas da refusar, cunfinar, transformar e scursanir las correspondenzas re-tschartas. Il lectur s'encorscha darar ch'el ha da far cun ina publicaziun meinsvart stagn censurada.

cc) Essend che las biaras partidas han ozilgi da sbatter pulitamein cun las finanzas, vegn la damonda ventilada pli e pli da clamar en agid il stadi – munta la lavur da partida la finfinala gie lavur per la democrazia! El cass dil cantun Grischun vegnessen las quater partidas representadas el Cussegl grond en damonda per retscheiver quei agid statal. Tenor experientscha secumprovada en Svizra stuessen las partidas pintgas denton vegnir risguardadas surproporziunadamein. Mo en quei cass ein ellas, savens purtadras dalla opposiziun politica, hablas dad ademplir lur pensum, mantenend la ballontscha cun las partidas grondas guvernamentalas.

Concludend selai gir che la preschientscha da fuormas e secuntener op-poziziunal ei segir d'avantatg per tener allerta e cunscenta la veta politica en nossa democrazia. Per che ina tala opposiziun sappi semanifestar cun effect, basegna ei denton aunc ina buna purziun instrucziun civica en nossas scolass ed en nies pievel.